

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії за спеціальністю «Психологія»,
Галич Марини Юріївни на дисертацію Ковач Ольги Володимирівни
на тему: «Психологічні основи легітимізованої агресії в професійній
діяльності поліцейських», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду
Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора
філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності
053 «Психологія»

Ступінь актуальності обраної теми. В умовах дії воєнного стану поліцейські виконують свою професійну діяльність у посиленому режимі, який включає не лише забезпечення загального правопорядку, але й виконання специфічних завдань які передбачено особливим правовим режимом. Серед таких завдань передбачається протидія диверсантам та мародерству, що вимагає від правоохоронців не тільки професійної майстерності, але й готовності брати на себе відповідальність за власну безпеку та безпеку громадян. Під час виконання службових завдань, застосування силових методів є не лише важливим, але й необхідним. Такі дії часто супроводжуються агресивними проявами, які в конфліктних ситуаціях допомагають досягти цілей професійної діяльності, швидко адаптуватися до складних і непередбачуваних умов. Відповідно до професійних вимог, ці прояви є обґрунтованими, якщо вони здійснюються в межах службових повноважень та не перевищують дозволених меж, що вкладається в поняття «легітимізованої агресії». У зв'язку з зазначеними тенденціями дисертаційне дослідження Ковач О.В. вирізняється своєю **актуальністю**, оскільки авторкою комплексно розглянуто питання психологічних основ легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських.

Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 22 від 12 листопада 2020 р.).

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.
Науково-категоріальний апарат дослідження характеризується коректним визначенням об'єкту, предмету, мети, завдань, теоретико-методологічного

підґрунтя дослідження. Сформульовані завдання підпорядковані меті, засвідчують логічність та послідовність основних етапів дослідження. За змістом завдань дисертаційне дослідження є теоретико-експериментальним. Авторкою здійснено ґрунтовну роботу, спрямовану на проектування основних положень психологічної науки на потреби юридичної психології. Зміст дисертації характеризується високим теоретичним та науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Задля досягнення поставленої мети дисертанткою використано загальнофілософські, загальнонаукові, емпіричні методи наукового дослідження, методи математичної статистики.

Дисертація Ковач Ольги Володимирівни є цілісним науковим дослідженням, що розкриває нові підходи до актуальної суспільної проблеми та пропонує практичні шляхи їх вирішення. Виклад матеріалу дисертаційної роботи характеризується логікою та послідовністю, робота оформлена відповідно до всіх встановлених вимог.

При написанні дисертаційної роботи було проаналізовано значну кількість теоретичних джерел (151 наукових праць, включно англomовні джерела). Ґрунтовний аналіз дозволив авторці повно та всебічно дослідити основні теоретичні положення відповідно до теми дисертації, провести власне емпіричне дослідження, визначити психологічні та організаційні засади легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських

Отримані здобувачкою дані є інформативними, об'єктивними та характеризуються науковою новизною. Результати апробовано на достатньому рівні: їх викладено у 4 статтях, надрукованих у фахових наукових виданнях України категорії «Б», а також висвітлено на 5 міжнародних та національних науково-практичних конференціях.

Таким чином, аналіз дисертації та публікацій Ковач О.В. засвідчує високий науковий рівень дослідження.

Новизна представлених теоретичних та / або експериментальних результатів, проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Представлені у дисертації положення, концептуальні

засади, структура, постановка завдань та їх вирішення, узагальнені висновки являють за своєю суттю результат реалізації авторських ідей та самостійно виконаної наукової праці. Дисертація Ковач Ольги Володимирівни є першим в Україні комплексним дослідженням, у якому системно досліджено психологічні та організаційні засади легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських, запропоновано шляхи та методи їх оптимізації. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано, а також додатково аргументовано низку наукових положень і висновків, які характеризуються ознаками наукової новизни, зокрема: вперше визначено загальні психологічні особливості прояву легітимізованої агресії в правоохоронців на різних етапах професійного розвитку; встановлено зв'язок між легітимізованою агресією, загальним рівнем агресивності та рівнем суб'єктивного контролю особистості, які обумовлюють правомірність прояву агресії в професійній діяльності; визначено та описано психологічні передумови прояву легітимізованої агресії працівників Національної поліції України на різних етапах професійного самовизначення; доведено, що предикторами легітимізації агресії у поліцейській діяльності є розвинена здатність до саморегуляції та усвідомлення власної відповідальності за свої вчинки; розроблено систему заходів, спрямованих на формування професійно важливих професійно важливих якостей особистості задля запобігання та коригування надмірного прояву легітимізованої агресії. Окрім перелічених, у дисертації містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Усі результати дисертаційного дослідження Ковач Ольги Володимирівни достовірні та науково обґрунтовані, що підтверджується такими положеннями:

- основні результати та висновки дисертаційного дослідження були оприлюднені на міжнародних та національних науково-практичних конференціях;

- основні положення дисертації викладені у 4 наукових статтях, надрукованих у фахових виданнях України категорії «Б»;

- надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджуються теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних принципів дисертаційної роботи, єдністю та логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної психологічної інтерпретації.

Практична значущість результатів дослідження. Сформульовані та викладені у дисертації положення, узагальнення, висновки та пропозиції можуть бути використані у таких сферах:

- *науково-дослідній діяльності*: під час опрацювання наукових проблем, пов'язаних із темою даного дослідження, зокрема, щодо ролі та значення агресії в професійній діяльності поліцейських, визначення професійних характеристик та компетенцій; психологічного забезпечення професійної діяльності; застосування тренінгових технологій в професійній діяльності; впровадження етичних стандартів та норм тощо (акт Національної академії внутрішніх справ від 12 березня 2024 р.);

- *освітній діяльності*: під час викладання таких навчальних дисциплін як «Психологія правоохоронної діяльності»; «Юридична психологія», «Конфліктологія», «Соціальна психологія», «Професійна психологічна підготовка» (акт Національної академії внутрішніх справ від 12 березня 2024 р.);

- *практичній діяльності*: у системі психологічного супроводження професійної діяльності правоохоронців (акт Голосіївського управління поліції ГУНП у м. Києві від 23 лютого 2024 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Ковач Ольги Володимирівни написана державною мовою, характеризується чіткою структурою та логікою викладення матеріалу, відповідає вимогам МОН. Структура та обсяг дисертації обумовлені об'єктом і предметом, метою й

завданнями дослідження. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що об'єднують одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (160 найменувань на 19 сторінках) та дев'яти додатків на 60 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінок, з них основного тексту – 150 сторінок. Пропорції теоретичної та емпіричної частин дослідження авторкою дотримано.

Підхід дисертантки до визначення психологічних основ легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських дав змогу по-новому поглянути на даний феномен. До безперечних переваг дисертації можна віднести:

- Визначення сутності феномену агресії з позицій різних наукових підходів та здійснити категоризацію суміжних понять агресивності та агресивної поведінки особистості.
- Виокремлення психологічних особливостей легітимізованої агресії та на основі аналізу специфіки правоохоронної діяльності визначення передумов прояву легітимізованої агресії у працівників поліції;
- Здатність дисертантки до ретельного опрацювання і детальної інтерпретації емпіричного матеріалу, коректного тлумачення результатів, великої кількості ілюстративного матеріалу.
- Дослідженню притаманна виражена наукова новизна, що полягає у визначенні специфіки легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських.
- Розробка тренінгової програми, на базі результатів проведеного емпіричного дослідження, спрямованого на оптимізацію легітимізованої агресії в діяльності правоохоронців.
- Результати дисертаційного дослідження мають безсумнівну практичну значущість. Вони можуть застосовуватися практичними психологами і працівниками кадрових підрозділів, з метою оптимізації легітимізованої агресії в професійній діяльності шляхом усвідомлення меж легітимності агресії, вдосконалення комунікативних навичок, рівня саморегуляції, інтернального локусу контролю.

Анотація. Відображає основні тези дослідження. Викладена українською та англійською мовами, містить список публікацій дисертантки за темою дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача фактів порушення академічної доброчесності виявлено не було. Дисертація Ковач О.В. – це оригінальна, самостійно виконана наукова праця.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Оцінюючи загалом позитивно винесену на захист дисертацію Ковач О.В. варто відзначити певні дискусійні питання, що потребують додаткової аргументації під час захисту.

1. Потребує уточнення, представники яких підрозділів Національної поліції України були залучені до участі в дослідженні та якою мірою специфіка професійної діяльності врахована при аналізі результатів дослідження. Можливо виокремлення підрозділу національної поліції, наприклад кримінальна поліція, патрульна поліція, спеціальна поліція (патрульна служба поліції особливого призначення), поліція особливого призначення дослідження та порівняльний аналіз яких збагатив би наявне дослідження психологічних основ легітимізованої агресії в професійній діяльності.

2. Також варто зазначити що, більш детальний опис структури, форм та методів, психопрофілактичної роботи з поліцейськими на різних етапах професійного становлення, на основі отриманих результатів, сприяло б посиленню практичної значущості дослідження.

3. До запропонованої авторкою тренінгової програми доцільним було б додати схему дій, для психологів яку можна використовувати у разі відсутності позитивної зміни в уявленнях правоохоронців щодо прояву легітимізованої агресії в професійній діяльності – після проходження тренінгу

Викладені вище дискусійні положення та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Ковач О. В., оскільки не стосуються найбільш значущих положень і висновків роботи та не применшують

належного її рівня. Висловлені зауваження є запорукою наукової дискусії під час публічного захисту дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам
Дисертація Ковач Ольги Володимирівни на тему: «Психологічні основи легітимізованої агресії в професійній діяльності поліцейських», подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для розвитку наукової психології. За науковою та практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 р.) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Ковач Ольга Володимирівна – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

доктор філософії,
старший викладач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

Марина ГАЛИЧ

